

חייבים הקרבנות להיות תמימים בלא מום; שכן בעצם הקרבנות מתקדם האדם ומתקרב לשכינת א-ל (מתוך פירוש התורה לרש"ר הירש ז"ל ויקרא א.ג).

*

'הנה אמרו (שבת יד) שגזרו על הספר לטמא את הידים כי היו משימים הספרים עם התרומה והיו עכברים אוכלים הספרים, לכך גזרו. ואף על פי שאין תרומה ואין טומאה נוהגת בזמן הזה, כיון שגזרו שיטמאו את התרומה כדי שלא יבא לידי זה שישימו הספרים עם המאכלים, שלא יאכלו העכברים את הספרים, אף בזמן הזה לא ישים אדם ספרים אצל אוכלים, כדי שלא יאכלו עכברים הספרים, וכתוב לא תעשון כן לה' אלקיכם – שלא יגרום אדם שימחק השם; – דוגמת כל מום לא יהיה בו – שלא יגרום שיהיה בו מום בקדשים, כך לא יגרום שתמחק הכתיבה שהיא קודש והשם קודש. פעם אחת הוציאו צדיק מקברו והכוהו. בא לאחד בחלום, אמר לו: לפי כשהייתי רואה הספרים נמחקים לא הייתי קושרם בטבלאות לכך הוציאוני והכוני' (מתוך ספר חסידים תקי-יא).

*

רמז 'מום רע'

רמז קדמון מכתובה אשכנזית, המובאת בפירוש רבנו אפרים על התורה: **לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים – נוטריקון: לא יש מום רע' כישו, כלומר, אין מום רע' יותר מאותו האיש.** נפלא הדבר שמשפט שלם זה מופיע בפסוק המדבר על מלך המשיח ('שילה' כתרגום אונקלוס ופרש"י), ורומז שיקומו משיחי שקר עד שיבוא המשיח האמתי, ואין משיח שקר כמו יש"ו. והנה המקום היחיד בתנ"ך שמופיע בו הביטוי **מום רע** הוא בספר דברים (טו.כא), ושם כתוב: וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך. – ראשי תבות: 'כמר'. [ישנן רק שלש הופעות של 'כמר' בראשי תבות בתורה]. מעתה, 'מום רע' המרומז בפסוק הנ"ל שבברכת יעקב, רומז לכומר הגדול לעבודה זרה, לאותו האיש. [תיבת 'כומר' במשמעות זו מופיעה בתנ"ך, כגון בספק מלכים (-ב כגה) והשבית את הכמרים] (מתוך ספר 'נפלאות מתורתך' לרמ"ג ארן שליט"א).

דף מג; פרק שביעי – 'מומין אלו'

(ע"ב) **'איכא בנייהו עשה'**. יש אומרים שהרמב"ם לא גרס זאת בגמרא ולדעתו אכן לוקין גם בשאינו שוה בורעו של אהרן, אלא שאינו מחלל עבודה (עפ"י הל' ביאת מקדש ו.ו. וכ"כ בספר החינוך (ערה). המשל"מ תמה מסוגיתנו, אך כאמור כתבו המפרשים שהרמב"ם היתה לו גרסה אחרת בגמרא – ע' תוי"ט; מהרש"א; יד דוד; חזו"א כו.ג).

ופרש בתוי"ט דעת הרמב"ם שאעפ"י שנלמד האיסור מדיוק הכתוב, אין זה לאו הבא מכלל 'עשה', הלכך אינו בגדר 'עשה' אלא נכלל בעיקר אזהרת מומין. ולרש"י גם זה בכלל לאו הבא מכלל עשה. וצדד במנ"ח (ערה, י) שלרש"י גם במום גמור, מלבד ה'לאו' יש גם 'עשה', שהרי אינו שוה בזרעו של אהרן.

ישראלשו שקוט מלפניו... שקוט דחביא מחבא. שקוט ענינו שקוע, קצר ונטוי. ובמשניות הגירסא 'שקוע'. וכן גרס ופרש הרמב"ם. וע' חזו"א כו, ז. וריעב"ץ כתב ש'שקוט' היא הגרסה העיקרית. ויתכן שהביטוי 'שקוט' נוצר עפ"י נוטריקון של שילוב שקוע קטן נטוי.

זבלגנין איצטריך ליה לאשמועינן ומהו דתימא משום מראית העין... אין די במה שאמר 'זבלגנין איצטריך לאשמועינן', כי הקרחנים והגנסים אין להם קשר עם זבלגנים בשום מקום [שעדיין לא הביא ברייתא דלקמן] ולא היה לו להזכיר קרחנים וננסים, לכך הוסיף 'מהו דתימא משום מראית העין...'. (חזו"א כו, ז).

רבי דוסא אומר: שגביניו שוכבין. אין כאן מחלוקת בהלכה אלא במשמעות גבן האמור בתורה (פירוש המשנה לרמב"ם. וכן פסק בחיבורו הגדול (ביא"מ ח, ד) שהכל פוסל). ומשמע מהרמב"ם והרע"ב שלדעת הכל אין זה מום גמור לחלל עבודה אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן (וערש"ש; לקוטי הלכות – עין משפט). ואולם החזו"א כתב שאין זו כוונת הרמב"ם אלא גבן האמור בתורה ודאי מחלל עבודה. אלא שכתב החזו"א להסתפק בכל הדברים שנתרבו בכלל גבן, האם מחללים או שמה אינם אלא אסמכתא, ועיקר הפסול הוא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן.

'איזהו חרום – הכוחל שתי עיניו כאחת.' 'חרם' מלשון חורבן והרס (כמו והחרמתי את עריהם), ולפי שהחוטם הדרת פנים וצורתם (כמו שאמרו 'אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם'), לכן זה שאין חוטמו כתואר בני אדם – צורתו חרבה (עפ"י רמב"ן. מובא בתוי"ט. וע"ע פירוש רש"י ויקרא כא, יח).

ר' יוסי אומר: אין חרום אלא הכוחל שתי עיניו כאחת. אמרו לו: הפלגת, אע"פ שאינו כוחל שתי עיניו כאחת. יש סוברים שמשנתנו שנקטה 'איזהו חרום הכוחל שתי עיניו כאחת' – ר' יוסי היא. ולפי זה יש לפסוק כן שהרי הלכה כסתם משנה. ואולם הרמב"ם פסק כחכמים. יש לומר שהואיל ובברייתא תמהו על הסברא הרי דחו את המשנה הסתמית מהלכה, לומר שאינה סברה כלל (עפ"י כסף משנה ביאת המקדש ח, ז. וערש"ש).

ונראה שכוונת המשנה לפרש ענינו של חרום שהוא חוטמו שקוע, ונקט התנא קצה המום דהיינו כוחל עיניו כאחת, ואחר שלא בא התנא להורות פרטי הלכות חרום אלא לתרגם חרום שבתורה, נקט הצורה הניכרת ביותר, אבל ר' חייא בברייתא שנה פרטי ההלכה שקבל מרבי ופירט שר' יוסי אמר אין חרום אלא הכוחל שתי עיניו כאחת ואמרו לו הפלגת, והלכה כחכמים שהם רבים (חזון איש כו, ח).

'חוטמו בולם, חוטמו נוטף.' יש לשאול מדוע פרש רש"י (וכן הרמב"ם בהל' ביאת מקדש ח, ז) 'נוטף' – ארוך, ולא פרש כמשמעו שנוטף ליחה, שהוא כנגד 'בולם' – סתום. וכשם שהדומע בעיניו פסול, כן הזב מחוטמו [וכן הזב ריר מפיו – כתב הרמב"ם שפסול, והוא פירוש 'זבלגין' לדעתו].

ויש לומר: לפי שאין לכלול ב'חרום' אלא כמשמעו, שינוי בצורת האף עצמו. וכן 'בולם' לפי זה אינו סתימה של הפרשה אלא סתימה מרקמת האף עצמה.

ועוד יש לומר שלשון 'חוטמו נוטף' (ולא 'אפו') משמע שהמדובר על צורת החוטם.

*

'... וכבר הסברנו את משמעות התמימות הגופנית הנדרשת ביחס לשניהם. היא מבטאת גם את שלמות התמסרותנו – וגם את שלמות החיים שנזכה בהם בקירבת ה'. מזבח ה' לא הוקם לצורך שבורים ורצוצים, עוורים ופסחים, נכים ודוויים וחולים; לא לשם כך נבנה המזבח, כדי שהאדם העייף ישתרך למעלותיו וימצא שם ניהומים לאבוליו או רפואות פלאים לחוליו. כי החיים בשלמותם, ברעננותם ובגבורתם יתקדשו שם לחיי מעש של עבודת ה'; וכך יזכו בברכת ה' של רעננות נעורים וכח חיים.

החיים והגבורה, לא המוות והחולשה, שוכנים במזבח ה'; והוא דורש את התמסרות האדם השלם, והאדם בשלמותו יעלה שם ויפרח. אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך (שמות טו, כו) – זה המאמר הראשון על המשמעות והכח של מצוות ה'. אם תמסור את כל חיך כדי לקיים את כל תורת ה', הרי תורה זו תהא רפואה מונעת לכל הטבל הגופני והחברתי, המעיק על שאר האנושות; כי אני ה' רפאך. והבטחה זו והתנאי לקיומה יבואו לידי ביטוי במקדש התורה על ידי הכהן ועל ידי הקרבן. משום כך אנשים תמימים – ולא בעלי מום – יקריבו את הקרבנות של מקדש התורה; רק הם – לדעת הרמב"ם – רשאים לבוא למקומות הקודש שבמקדש. איש... אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלקי: באותה דרגה שבה כל חיי האדם נעשו לחם אלקי – שם אין אנשים שבורים; כי כל איש אשר בו מום לא יקרב: בעל מום לא יוכל לייצג את האדם המצוי בקירבת ה'...' (פירוש רש"ה ויקרא כא, יז).

*

ויהי בשלם סוכו

אדם שלם בכל איבריו – מעלה היא אצל צדיקים, שכן אין השראת שכינה שלמה אלא בצדיק תמים, תמים בצדקו וכן תמים בכל גופו, שאין אחד מאבריו פגום ומום אין בו. וכן אתה מוצא באבות העולם שנשתבחו גם במדה זו והיו תמימים בגופם. אברהם נתייחד אליו הדיבור: והיה תמים, יצחק נתעלה לעולה בתמות כל גופו, אף יעקב שבמאבקו עם המלאך נגע זה בכף ירכו ונעשה לשעה צולע על ירכו, עשה לו הקב"ה נס – ויזרח לו השמש – לרפאותו, שיהא תמים בכל גופו. וכן כל צדיקי הדורות שבח הוא להם שהיו גבורי כח ושלמים בכל אבריהם.

וכל כך למה? שכך ברא הקב"ה את האדם בצלמו, בצלם אלקים עשה אותו וכל איבריו כביכול בדפוס שלו, והאדם השלם עובד את בוראו בכל רמ"ח אבריו וכל אבר משל האדם כשהוא עושה בו תפקידו, הרי הוא נעשה כצינור להוריד על ידו השפעה מלמעלה למטה, ולכל אבר נתיחדה פעולה שלה והשפעה חוזרת שלה שאינה נעשית ולא פועלת ע"י אבר אחר; וכשאחד מהם נעשה במקום זה כעין סתימה בצינור המעכבת את ההשפעה האלקית לירד על ידו ונמצא מום שלו גורם חסרון בעולם, בכל הנתלים בו.

יתירה מזו אמרו בזה: שאדם שנמצא פגום בגופו, פגם יש בו גם בנשמתו שאין אמונתו שלמה

בכל והמום מעיד עליו. וכן אתה אומר, שאפילו נולד אדם במומו שאי אתה יוכל לומר בו שהמום בא לו מפני קלקול מעשים שלו או מפני חטא במחשבה, אעפ"כ יש בו משום פגם ברוחו שהוא נולד עמו והמום מעיד עליו מכל מקום, ורק הקב"ה שהוא א-ל דעות ולו נתכנו עלילות, רק הוא לבדו יודע את סודו של האדם מראשיתו ושרשו ואחרית תיקונו ולו נגלו תעלומות ויודע למה נברא פלוני במומו ומה חטא יש בשרש הנשמה של נברא זה.

ובאחרית הימים כשיבוא סוף תיקון מין האדם מחטאיו, יחזור כל אדם להיות שלם ולא יהיו עוד מומים בעולם. ואז יקיצו גם שוכני עפר ויקומו לתחייה, ואלו שמתו במומיהם יקומו ומומם במ כדי שיהיו ניכרים ליודעיהם משלפנים ולא יאמרו אחרים הם אלו חגרים או עוורים נכנסו לקבריהם וכך הם יצאו? אלא לאחור מכן הקב"ה ירפא אותם ויעמדו שלמים לפניו, ואז יהא העולם שלם בכל, ועל אותה שעה נאמר (זכריה יד) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, שכן באותה שעה כבר לא יהיו פגמים בעשויים בצלם אלקים ולא יהיו עוד הפגמים נוגעים ח"ו בשרשם במרום, ויהיה ה' אחד ושמו אחד, כך אמרו בזוהר.

מעין אחרית הימים בעולם הזה

עד שיבוא סוף תיקונו של אדם באחרית הימים, ולמען קרב את ימי התיקון, עשה לו הקב"ה קיטון אחד בעולם, ששם לא יהא החטא שולט כלל ולא תוצאות החטא נראות בהחלט באותו קיטון. קיטון זה הוא המשכן ולאחר מכן המקדש, ששם נעשית עבודה קדושה לאלקי מרום בלבד והכל נעשה שם על השלמות והתיקון. ולכן ציוה הקב"ה שהכהנים הניגשים לעשות עבודה על מזבח, שלמים יהיו ומום אין במ כלל, לכך נאמר בפרשה זו: **דבר אל אהרן לאמר איש מזרעך לדרתם אשר יהיה בו מום, לא יקרב להקריב לחם אלקיו** – אמר ר' יצחק: הרי הוא עצמו פגום, ומי שהוא פגום אינו ראוי לשמש בקודש (מן הזוהר).

שכן מלבד שאין זה כבוד לשמים שבעל-מום עושה עבודה שלו, הרי הוא נבחר להוריד השפעה אלקית בעבודתו בכל כחותיו שהוא כביכול מעלה לשמים לחם אלקיו והוא חוזר ויורד עם שפע ברכה, ואם אותו כהן פגום באחד מאבריו, היאך יעשה עבודה תמה, ונמצא שאותו כח שחסר בכהן יחסר אחרי כן גם בהשפעה.

ויש שהכהן שלם בכל אברי גופו אבל אינו תמים במחשבות לבו ואינו מודה בעבודה ולבו תודה עליו ותועה, והרי עבודתו של זה ודאי פסולה, שכן מפגל הוא בקדשים במחשבתו, ואין דבר זה גלוי לבריות, ומי יודע בו? מה עושה הקב"ה? – כך כתוב בספרים: המומים בכהנים תחבולה היא מאת השי"ת לרחק מן העבודה מקצת מן הכהנים, ולוקים בהם כשרים עם פסולים; מומים שמלידה עם מומים שנעשו בו אחרי שנולד, כדי שלא לגלות נגעי לבבו של זה; – שכן מוטב לו לאדם שיהא נראה לבריות במום שבגופו ולא ייגלה קלונו בפסול שבמחשבתו.

מתוך מאמר הזוהר

... לכך נקראת כנסת ישראל 'שלם' כמו שאתה אומר (בראשית יד): ומלכי צדק מלך שלם, ונאמר (תהלים עו): ויהי בשלם סוכו; ובשביל זה אין השראת שכינה שלמה אלא במקום שלם, ולכך – כל איש אשר בו מום לא יקרב וכל הקרבן אשר מום בו לא יעלה על המזבח, שכן כתוב בפרשה כי לא לרצון יהיה לכם.

שמא תאמר: הרי אין השכינה שורה אלא בלב נשבר ובכלים שבורים דוקא, שכן כתוב (ישעיה

זו: כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח? – שפל רוח זה, שלם הוא יותר מכל, בשביל שכופף עצמו שישירה עליו גאון הכל גאון עליון וזהו שלם; אכן, לא כתוב 'ואת עוור ושבור וחרום ושרוע אשכון' אלא ואת דכא ושפל רוח – מי שכופף עצמו, הקב"ה זוקפו. (מתוך ספר הפרשיות – אמור, עפ"י: זוהר אמור צא; מלא העומר; משך חכמה ועוד)

דף מד

'תנו רבנן: עור... כל מחמת כהיותא אתיא מאיש, מחסורייתא מדק...'

שאלה: קצר הראות שאינו עיור מוחלט – האם כשר לשרת בקודש? ומה דינו של הפגום בשאר חושיו – בחוש השמיעה או בריח ובטעם?

תשובה: יש לדון בשתיים; ראשית מצד הגדרת 'מום'. שנית, מצד הגדרת 'מום שבגלוי' (שהרי אין פוסלים אלא מומים שבגלוי ושאנם חוזרים).

והנה לא מצאנו פסול של נטילת חושים אלא בעיור (כמפורש בקרא) ובחרש (כדתנן מה: וע' נבי"ק אה"ע נג, מלבושי יו"ט אה"ע ד שצדרו לפסול אפילו הוא מדבר אלא שאינו שומע). אבל הנטול חוש ריח או טעם לא שמענו שידון כבעל-מום. [וגם אילו היינו מחשיבים זאת כ'מום', נראה שאין זה 'מום שבגלוי' וכפי ההגדרות המבוארות להלן].

אלא שיש להסתפק האם העיור והחרש שאמרו הוא רק באופן המוחלט או גם באופן חלקי. כמוכן אין להוכיח מ'דק' הפוסל, הגם שהוא רואה במידה חלקית – כי אפשר שהמום שם אינו מחמת ליקוי בכושר הראיה גרידא אלא משום הפגם הפיזי שבאבר. ויש להביא דוגמא לשאלה זו שגם פגם בכחו ובתיפקודו של האבר, אפילו באופן חלקי, ואף כשאינו פגם-השחתה בגוף האבר, נחשב 'מום' כאילו היה זה פגם פיסי באבר; איטר יד או רגל [או אף כששולט בשתי ידיו כאחת – לדעת חכמים להלן מה...]. ואולם יש מקום לדחות על פי דברי רש"י (מה: ד"ה איטר) שפרש פסול האיטר משום שצריך עבודה בימין, וכן צריך 'עמידה' בשעת שירות ודרך עמידה עיקרה בימין. ולפי"ז יש לומר שראייה ושמיעה שאין בהם דין בשירות, לא מצאנו שפגם בהם ייחשב מום. ואדרבה, יש לפרש שמשום כך הוצרך רש"י לטעמים אלו כי בלא"ה מהי תיתי שייחשב דבר כזה למום. ואולם יש חולקים ע"ד רש"י (ע' רמב"ם ביאת המקדש ח, יא; רמב"ן יבמות קד. ורשב"א חולין צב: וע"ע אבני נזר יו"ד לב, ה, ל"ה וחז"א).

והנה כתב הרמב"ם: 'מי שמקבץ ריסי עיניו ועוצמן מעט בשעה שרואה אור או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראיה' – נראה לכאורה מצד הסברה שקיבוץ ועצימה זו אינם מום מצד עצמם אלא מהוים סימן לראיה לקויה, וגם אם ע"י אמצעים שונים הוא נמנע מלצמצם את עיניו (כגון הרכבת משקפים או משקפי שמש) אינו ניתקן בכך. ולפי"ז זכינו לדין שגם ראייה חלקית תיחשב למום, כל שניכר הדבר. ויש לשמוע מזה שהוא הדין לשמיעה חלקית. אך נראה שבכל אופן אינו מחלל עבודה, כי כל פסולו מצד שאינו שוה בורעו של אהרן, כ'סכי שמש', ואינו בכלל 'עיור' האמור בתורה.

ולענין הגדרת 'מום שבגלוי' – הנה מבואר לעיל (מ.) שכל שניכר מחמת מלאכה, כגון שבר רגל שניכר בצליעה בשעת הילוך – הרי זה מום גלוי. ומן הסתם כלל זה נכון גם באלו שאינם מומים גמורים אלא משום שאינו שוה בורעו של אהרן. ופרט זה צריך אימות. (וע' שטמ"ק ב"ק צח. וצ"ע).

ונראה מסברה שכלל זה מוגבל לכמה תנאים; א. כשניכר במלאכות שגרתיות (כגון שם שניכר הדבר בהליכה, אבל אם אינו ניכר בהליכה אלא בריצה בלבד או בשאר פעולות מיוחדות – אינו 'מום שבגלוי'). ב. דוקא אם ההיכר הוא בגופו ולא בדבר אחר חיצוני (כגון הרכבת מכשיר שמיעה המוכיח לכל ששמיעתו לקויה – אינו עושהו ל'מום שבגלוי'). ג. דוקא אם ההיכר ניכר בפעולות שוה, אבל לא בדרך השליכה – שאם נמנע מלעשות פעולות, אפילו פעולות רגילות – אינו נעשה 'גלוי' עי"כ.

א. התוס' פרשו שר' אילעאי הורה כרבי שמעון. ואולם רש"י מפרש שר' אילעי סובר כן גם בדעת ת"ק דמתניתין שהוא זכר ודאי ואעפ"כ אינו נשחט במקדש כי נראה כבע"מ, הלכך נתמעט מהקרבה.

ב. מסקנת הסוגיא כפי שכתבו הרמב"ן והרא"ש, שבהמת טומטום המטלת מים במקום זכרות – ודאי זכר הוא. במקום נקבות – ספק. ואולם הרמב"ם (בכורות ב,ה) כתב שבכל אופן ספק הוא. (וע' יד דוד; ליקוטי הלכות – עין משפט ק). ע"ע ב"ב קמ.

בקרבת העוף (שלא נאמר בו 'תמים זכר'); לסתם משנה – אינו כשר להקרבה משום מיעוט מן הכתוב. הלכך אם נמלק – הריהו כנבלה ומטמא בבית הבליעה כשאר נבלת עוף. ולדברי רבי אליעזר – כשר להקרבה (תוס' (תוס') כיון שלא נאמר בו 'זכר' ו'נקבה'.

כאמור, לרב חסדא לא נתמעט אלא אנדרוגינוס אבל טומטום ספק זכר ספק נקבה הלכך כשר אף לת"ק. הרמב"ם פסק (איסור"מ ג,ג פסוה"מ ז,ד) לפסול, בין בטומטום בין באנדרוגינוס. יש שצדדו לומר שאף לרבי אליעזר אסורים להקריבם מדרבנן (עתוס' יבמות פג:).

פרק שביעי; דף מג

סד. א. אלו סוגי מומים ופגמים פוסלים באדם לשרת במקדש? מה דינו של מום עובר?

ב. אלו הם מומי האדם בתבנית הראש, הצואר והגב?

א. שלשה סוגי מומים ישנם באדם; מומים גמורים, הם אותם הפוסלים בבהמה, ויש מהם שאינם שייכים בבהמה כגון בגבות העינים כדלהלן. אם עבד בהם – לוקה ומחלל עבודה (לא יקרב... לא יגש כי מום בו. ולא יחלל... ולמדנו גרב גרב וילפת ילפת בבהמה ובאדם, ליתן את של זה ושל זה בזה). אפילו עבד בשוגג, כגון שלא נודע לו שהוא בעל מום – עבודתו פסולה (תרומות ה,א; רמב"ם ביא"מ ו,ו).

וישנם פגמים קלים מהם שאינם פוסלים בבהמה ופוסלים באדם משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' (כל איש... מזרע אהרן הכהן). והעובד בהם – לא חילל.

לפי גרסתנו בגמרא (וכ"ג רש"י ורבנו גרשום), העובד בפגמים אלו עבר ב'עשה' (מזרע אהרן – יקרב, הא אינו שוה בזרעו – לא יקרב, ולא הבא מכלל עשה – עשה), הלכך אינו לוקה. ואילו הרמב"ם (ביא"מ ו,ו ובפיה"מ) כתב שלוקה אלא שאינו מחלל עבודה.

ויש דברים שפסולם חכמים (רמב"ם ביא"מ ה,יז) משום מראית העין מפני שמאוסים, וכדלהלן.

יש שכתבו שמדברי הרמב"ם משמע לכאורה שגם מאותם המנויים בפרשה בפירוש, יש מהם שאינם מחללים עבודה, כגון גבן וחרום (ע' בלקוטי הלכות עין משפט את פ ועוד). ואולם בחזו"א (כ,ד) כתב שאין זו כוונת הרמב"ם, שהגבן וחרום המפורשים – מחללים עבודה ודאי. וכן כתב בספר חרושים ובאורים (ה,כ), ונתן כלל בדבר: כל שינוי המתיחס לאדם בכללותו, כלומר אדם זה משונה, כגון הכושי והנגס והכילון והלפתן – אינו נחשב מום אלא כאדם משונה, ולא נפסל אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. וכל שהפגם מתיחס לאבר מסוים, הרי האדם 'בעל מום', חוטמו שקוע או שעניו למעלה וכדו'.

ובין שהיה המום קבוע בין שהיה עובר, כל זמן שהוא נמצא באדם – פסול לעבודה ומחללה, ולוקה (רמב"ם ב"א"מ ו,ב). לאחר שעבר – כשר (עפ"י תורת כהנים כא; רמב"ם שם ובסהמ"צ ל"ת עא וע"ש בהשגות הרמב"ן). החולה פסול לעבודה כמו בבהמה. ודוקא כשהוא רועד וכושל (עפ"י רמב"ם ביאת מקדש ז,ב. וערש"ש יומא כג.).

ב. אלו הפגמים המיוחדים לאדם, בתבנית הראש והצוואר והגב:
הכילון – ראשו דומה לכיסוי החבית ('אכלא'), חד למעלה ורחב למטה (כפרש"י. וקרוב לזה פירש הרמב"ם, שיש לו בליטה מוגבהת באמצע קדקדו, דומה לכלי ששואבים בו היין מהחבית).
הלפתן – כשורש לפת שראשה רחב, והולכת וכלה למטה (רש"י).
יש מפרשים: הצוואר באמצע והראש יוצא מכאן ומכאן, כראש הלפת על העלים (רמב"ם).
מקבן – ראשו כמקבת (= קרדום, שערפו עגול וצר (רש"י). ורבנו גרשום והרע"ב מפרשים שראשו דומה לפטיש, בולט מאחור ומלפנים).
ראשו שקוט – שמשופע לפניו באלכסון. (יש גורסים: שקוע – קדקדו שוקע כאילו דחקהו ושיקעוהו).
סקיפס (רש"ש) / **שקיפס** – גובה ראשו חסר מאחוריו, כאילו ניטל ממנו חתיכה.
צוארו שקוט, כנחבא בין כתפיו; או **שמוט** – ארוך מדי ונראה ראשו כשמוט.
בעל חטורת (- גיבנת, דבשת); אם יש בה עצם – פסול לדברי הכל. אין בה עצם – חכמים פוסלים ורבי יהודה מכשיר.

הלכה כחכמים. ונראה שגם אם יש בו עצם אין מחלל עבודה (הו"א כו,ז).
הקרח – פסול. איזהו קרח, שאין לו שיטה של שער מאוזן לאוזן. או שיש לו מלפניו ואין מלאחוריו. אבל יש שיטה לאחוריו ואין לפניו – כשר. יש לו שיטה לפניו ושיטה לאחוריו – ללשנא קמא דרבא כשר, וללשנא בתרא פסול (וכן פסק הרמב"ם. ב"א"מ ת,א). לתנא דברייתא, שהוא ר' יהודה – הקרחנים כשרים מדין תורה אלא שפסולם משום מראית העין.
 מי ששדרתו עקומה ונראה כאילו יש לו שני גבין ושתי שדראות; רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: הוא גבן האמור בתורה (ולוקה ומחלל עבודה).

מהתוס' נראה ששדרה עקומה פוסלת גם בבהמה, וממילא משמע שמחלל עבודה. ואילו הרמב"ם מנאו בין המומים המיוחדים לאדם (ע' לקוטי הלכות – עין משפט. ובחזו"א כו,ה) כתב שודאי לר"ח בן אנטיגנוס לוקה ומחלל עבודה ופוסל גם בבהמה, אבל לדינא קיימא לן כתנא קמא ואין זה בכלל המומים, רק באדם פוסל משום שאינו שוה בורעו של אהרן).

דפים מג – מד

סה. א. אלו הם מומי האדם בגבותיו ובעיניו, בחוטמו ובאזניו ובפיו?
 ב. שינוי קרנים בבהמה – האם מהוה מום? קציצת טלפים מהו?

א. חסרון גבות העינים, או גבה אחת, או יש לו גבינים הרבה (בכלל זה כל ריבוי גבינין, כגון ששתי גבותיו מתחברות או שגבותיו מחולקות לשתיים בארכן או ברחבן. חזו"א כו,ה, עפ"י רש"י ורמב"ם) – זהו 'גבן' האמור בתורה (או גבן – לרבות מחוסר גבות). רבי דוסא אומר: זה שגביניו גדולים ושוכבים על עיניו.
 א. אין כאן מחלוקת להלכה אלא על משמעות גבן שבתורה (רמב"ם).
 ב. משמע מהרמב"ם והרע"ב שלדעת הכל אין זה מום גמור לחלל עבודה אלא משום שאינו שוה

בזרעו של אהרן (וערש"ש; לקוטי הלכות – עין משפט). והחזו"א כתב שאין זו כוונת הרמב"ם אלא גבן האמור בתורה ודאי מחלל עבודה, אלא שהסתפק שם בכל הדברים שנתרבו בכלל גבן, האם מחללים או אינם אלא אסמכתא ועיקר הפסול משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. ג. גבה השונה במראיתה מחברתה – פסול (תוספתא; רמב"ם ביאת מקדש ת,ד).

החרום – שחוטמו שקוע. רבי יוסי אומר: אין חרם אלא הכוחל שתי עיניו כאחת. אמרו לו: הפלגת, אעפ"י שאינו כוחלם כאחת.

א. יש אומרים שסתם מתניתין כרבי יוסי, ויש חולקים. הרמב"ם פסק כחכמים.

ב. נראה שרבי יוסי וחכמים נחלקו בנוגע לחילול עבודה, אבל לדעת הכל גם אם אינו כוחל עיניו כאחת – אינו שוה בזרעו של אהרן (חזו"א כו,ח).

בכלל 'חרום' – זה חוטמו סולד (= קצר (רש"י). וי"מ שאמצע חוטמו או קצהו בולט כלפי מעלה או עקום לצד אחר (ערמב"ם ה,ג, ור"ג; חזו"א כו,ח), בולם (= סתום) ונוטף (= ארוך ותלוי למטה משפתיו. רש"י). כן דרשו מריבוי או חרם.

העיוור – שניטלו עיניו או אחת מהן (עור), או שעניו קיימות ואינו רואה בהן, כגון חוורור ומים הקבועים (איש עור), או שהוכתה ראייתו ע"י פגם בעין (דק), או שרואה כרגיל אלא שעניו מבלבלות, כגון ש'חוט' מן הלבן נכנס לשחור (תבלל) – כל אלו מומים הפוסלים.

וכן אם היו עיניו קבועות שלא במקומן הראוי, שתיהן למעלה או למטה או אחת למעלה ואחת למטה, או שתיהן במקומן אלא שרואה באחת לכיוון מטה ובאחת לכיוון מעלה, או עיוות אחר כגון שמדבר עם חברו ונראה כמביט לעבר איש אחר – פסול, שאינו שוה בזרעו של אהרן. (... בעינו).

א. יש לעיין האם מומים הללו מחללים עבודה כדין תבלול או דק, אם לאו. ומלשון הגמרא יש לדייק שמחללים עבודה (עפ"י חזו"א כו,ד ע"ש).

ב. משמע שלפי המסקנא אם שתי עיניו במקומן ורואות למטה או למעלה – אינו מום (עפ"י לקוטי הלכות; חזו"א כו,ח).

היו עיניו גדולות כשל עגל או קטנות כשל אוז – פסול.

מבואר בתוס' שאם עינו אחת גדולה כשל עגל או קטנה כשל אוז – מחלל עבודה. היתה

אחת גדולה אך לא כשל עגל, או קטנה אך לא כשל אוז – אינו שוה בזרעו של אהרן.

היו שתי עיניו גדולות אך לא כשל עגל או קטנות אך יתרות משל אוז – כשר.

וכן היו עיניו משונות זו מזו, בגוון או בגודל ('זגדן' / 'זגדום') – אינו שוה בזרעו של אהרן.

עינים מעוגלות מעט או עגולות לגמרי – פסול משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' (עפ"י תוס').

עינים דומעות או טורדות כדלף – פסול משום שאינו שוה בזרעו של אהרן – כדברי רבי יוחנן (וכפרש"י ותוס'). ולדעת תנא דברייתא, הדומע ('זבלגנין'. וערש"י ר"ג ורמב"ם) אינו פוסל אלא משום מראית העין.

המעצים עיניו ומצמצמן בשמש, או שהיה ממצמץ בעיניו (עפ"י שטמ"ק) או שעניו משוטטות תדיר (שטמ"ק) או שאינו יכול לעוצמן (ע' רבנו גרשום), או בולטות מדי (ע' רמב"ם ה,ו) או מנומרות (ע' ר"ג וערוך), וכן מי

שאינו לו ריסים כלל או שהיו מרובים מדי – פסול. נשרו ריסי עיניו ועדיין נשארו שרשיהן – פסול משום מראית העין.

חוטמו אינו תואם את גודלו היחסי לאבריו, שגדול מדי או קטן בהפרש אצבע קטנה ביחס לאדם כמותו – פסול (עפ"י רש"י. וי"מ ששיעור החוטם הרגיל הוא כאצבע קטנה שלו, יתר מכן או פחות – פסול).

אזניו קטנות (הרבה רמב"ם). 'צימע' או גדולות ומדולדות למטה ('צימח') או מכווצות כספוג ('צימם'). והרמב"ם פרש: נפוחות כספוג) – פסול. היתה אוין אחת שונה מחברתה – פסול. והוא בכלל 'גדן' (עפ"י רמב"ם).

שפתו העליונה עודפת על התחתונה או התחתונה עודפת על העליונה (אפילו ללא שינוי בעצם, כדלעיל בפ"ו) – הרי זה מום.

נשרו שניו – פסול משום מראית העין.

יש אומרים שפיו רפוי ורירו נוזל ממנו פסול, והרי זה בכלל 'זבלגנין' (עפ"י רמב"ם).

ב. עז שאין לה קרנים ורחל שיש לה קרנים – כשרים לגבי מזבח. ניטלו קרני הבהמה עם זכרותם (= העצם הקשיח שבתוכן); אם נעקרו לגמרי (עד שנראית גומה בראש) – הרי זה מום גמור ופודים עליו. ואם נגממו ושרשיו נשארו – פסולה ואינה נפדית. נקצצו ראשי קרניהם, בחלק שממעל לזכרות, ונשארה הזכרות בשלמותה – כשר.

בטלפים; ניטלו הן וזכרותן עמהן – פסולה ונפדית. נקצץ רק החלק שמעבר לזכרות – כשרה.

דף מד

סו. האם מותר להשתין מים בפני אחרים?

אעפ"י שדרך תלמיד חכם להיות צנוע בהליכותיו ואינו שותה מים בפני רבים (מלבד בסעודה, אוכל ושותה עם כולם (עפ"י תוס'). וכתבו שזה ששנו במסכת ד"א שמיסב פניו כששותה ברבים, דוקא במים שנשתים לצמא ואין דרך הרבים לשתותם ביחד. ואולם לפנינו במסכת ד"א אין מוזכר 'מים'. וגם משמע שם לפום ריהטא שמדובר בסעודה. וכ"מ בספר הרוקח שכתב). ורבנו תם מפרש שאין להקפיד בדבר אלא כוונת הגמרא אפילו אנשים צנועים שאינם רוצים לשתות מים בפני רבים [וצ"ב כיצד יפרש ברייתא דמסכת ד"א. ואפשר שנקט דפליגא אתלמוד דילן, או אפשר שתלוי במנהגי המקומות בתייהן] – אל לו להמנע מלהשתין בפני רבים כשנצרך, שמא ימתין ויסתכן. (והמליצו: לא יהיה בך עקר ועקרה – ובבהמתך, כאשר תשים עצמך כבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים).
וכן כלפי מה שהזכירו מלהשתין מים בפני מטנו ערום (שבת סב:), אין זה אמור כשנצרך לכך (עפ"י שפ"א שם).

ועוד אמרו בהנהגת צניעות: אין לאשה להטיל מים להדיא כנגד פניו של תינוק (אעפ"י שאינה מגלה גופה. תוס'), אבל אם היא פונה לצד אחר – אין לחוש.

דפים מד – מה

סז. אלו פגמים וחליי גוף נוספים, פוסלים את האדם לשרת בקודש?

מחלות כלליות: נכפה, אפילו אחת לימים (כלומר אפילו לזמן קבוע, פסול לעבודה בכל הימים. רש"י ור"ג);
רוח קצירת באה עליו (= רוח שד. רש"י. תנא, רוח בן נפילים).